

ŞİDDETİN
KÖKÜNÜ
KAZIMAK

Özgün Bir Model

Dr. Münevver Mertoğlu

Dr. Öğr. Üyesi Münewver MERTOĞLU

ŞİDDETİN KÖKÜNÜ KAZIMAK Özgün Bir Eğitim Modeli

ISBN 978-625-7052-07-8
DOI 10.14527/9786257052078

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Ocak 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç Bulvarı 1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Dr. Öğr. Üyesi Münevver MERTOĞLU

Mertoğlu, 1985 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Teftiş ve Planlaması Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nde Adli Bilimler dalında doktora eğitimi almıştır. İlköğretim Müfettişliği, İstanbul Teftiş Kurulu Başkanlığı, İstanbul MEM'de Avrupa Birliği Projelerinden ve programlardan sorumlu Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. 2006-2007 Öğretim yılında bir yıl Amerika Birleşik Devletleri (ISPV: Institute for the Study and Prevention of Violence)'de misafir araştırmacı olarak görev yapmış ve bu süre içinde "Şiddetin Okula Bağlı Nedenleri ve Alınabilecek Stratejik Önlemler" konulu Türkiye-ABD karşılaştırmalı araştırmayı yürütmüştür. 2007-2008 yılları arasında İstanbul Valiliği-ARGE Koordinatörü olarak yürüttüğü görevi sırasında korunmaya muhtaç çocuklar ve okullarda şiddetin önlenmesi ile ilgili çalışmalarda bulunmuştur. 2009 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi'nde Yrd. Doç. Dr olarak göreve başlayan Mertoğlu, İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER (Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi) bünyesinde "Şiddeti Araştırma ve Önleme Birimi"nin oluşturulmasını sağlamış olup, halen bu birimin başkanlığını yürütmektedir. 2005 yılından itibaren kontrol edilemeyen öfke ve şiddet ile ilgili çalışmalarını sürdüren Mertoğlu, İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde Okullarda Şiddetin Önlenmesi ile ilgili kontrol grupları ile kurgulanmış deneysel araştırmaları yürütmektedir. Söz konusu araştırma projeleri kapsamında 2600 öğrenci velisi ve 2300 öğretmen ve yöneticiye eğitim verilmesini sağlamıştır. Verilen eğitimlerin bilimsel olarak değerlendirilmesinde, eğitimlerin verildiği okullarda disiplin olaylarının ve devamsızlığın azaldığı, öğrencilerin akademik başarılarının anlamlı ölçüde arttığı görülmüştür. İstanbul Kültür Üniversitesi-İstanbul Valiliği ve İETT Genel Müdürlüğü işbirliği ile 7000 İETT sürücüsünün eğitimini kapsayan "İstanbul'da Güvenli Yolculuk Projesi'ni hazırlamış ve yürütmüştür. Başta "öfke kontro-

lü” olmak üzere çeşitli konularda metrobüs ve otobüs sürücülerine iki yıl süre ile verilen eğitimlerin sonucunda, trafik kazalarının ve yolcu şikâyetlerinin azaldığı tespit edilmiştir. Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi amacı ile tüm Türkiye’nin gönüllü AVM’lerinde bilgilendirme afişlerinin görüntülediği projenin hazırlanması ve yürütülmesinde görev almıştır. Mahkemeye intikal eden aile içi şiddet olayları ile ilgili dosyaların incelenmesi ile sanık ve mağdur profili çıkarılmıştır. 2009 yılından itibaren İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER-Şiddetin Önlenmesi Seksiyonu olarak aile, okul, işyeri, spor, cezaevleri ve yaşamın diğer alanlarında şiddet ve öfke kontrolü ile ilgili araştırma ve eğitimlerini sürdürmektedir. Hukuk Fakültesi’nde “Öfke Kontrolü ve Kriz Yönetimi” dersi yanında lisans ve lisansüstü dersler vermektedir. Özellikle çocuğa ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi, öğrencilerin akademik başarılarının arttırılması ile ilgili çok sayıda araştırma ve makaleleri bulunan Mertoğlu’nun 2008 yılında yayımlanmış “Aile, Okul, İşyeri, Spor, Cezaevleri ve Yaşamın Diğer Alanlarında ÖFKE KONTROLÜ” kitabı ve yayımlanmış kitap bölümleri bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Özellikle kadına ve çocuğa yönelik olmak üzere, toplumun her alanında şiddet, günümüzün en temel problemlerinden biridir. Yapılan araştırmalar yalnızca yasal düzenlemelerle şiddetin önlenemeyeceğini göstermektedir.¹ Toplumun şiddete bakış açısını değiştirmek, şiddeti kutsayan sosyal normların değişimini sağlamak, ancak eğitimle mümkündür.

Yaşamın ilk yıllarından itibaren bireylerin iyi örnekler görmesi ve şiddetin her türünün Kabul edilemez, ayıp, günah olarak görülmesi, lanetlenmesi ve yadırganmasını destekleyecek değerlerin oluşması gerekir. Bu konuda evde anne-babalar, okulda öğretmen ve yöneticilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Ancak bu sorumluluğun bilinçli bir şekilde yerine getirilmesi gerekir. Anne babaların ve öğretmenlerin çocukların gelişim özellikleri ve ihtiyaçları, nasıl iletişim kuracakları, sorunları ile nasıl baş edecekleri, gelişimlerini nasıl destekleyecekleri konusunda eğitilmeleri önemlidir. Ayrıca şiddetin ne olduğu, nedenleri, bireylere ve topluma nasıl zarar verdiği ve nasıl önlenebileceği konusunda eğitilmeleri gerekir.

Toplumdaki şiddet davranışlarının pek çok nedeni vardır. Ancak yapılan araştırmalar şiddet davranışlarının altında önemli ölçüde sevgisizlik, güvensizlik, kıskançlık, acı, yalnızlık duygularının olduğunu göstermektedir.² Eric Fromm “insan yiyip içen ya da üreyip çoğalan bir makine düzeyine indirildiğinde çok acı çeker”³, diyerek sevginin insan yaşamındaki önemine dikkat çekmektedir. Şiddetin nedenlerini anlamaya çalıştıkça, şiddet uygulayan kişileri linç etmek ve kızmak yerine acımamız gerektiğini düşünebiliriz. Konu

---

1 Mertoğlu, M. (2015). 2004 yılından itibaren İstanbul ve Bakırköy Adliyesi'ne intikal eden aile içi şiddet olaylarında sanık, mağdur ve şiddet olaylarının profili- 6284 sayılı Yasanın yansımaları. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt.4, S,43,314-453.İsnn,1303-6963.

2 Mertoğlu, M.(2018). S.54

3 From, E. (1984).İnsandaki yıkıcılığın kökenleri. Çev.Alpagut, Ş, İstanbul, Payel Yayınları.

ile ilgili Yazarın “Fslsd Sbsıyd Şiddet Uygulayan Mağdur Erkekler” başlıklı makalesi,⁴ okunmaya değerdir. Eğer yapısal ya da hormonal bir bozukluğu yoksa, doğumdan itibaren sevgi ve güven ortamında yetişen bireylerin yaşamında şiddet yeşeremez. Bireylerin sevgi ve güven ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortamda yetişmesi ve iyi örneklerin görülmesi ile şiddet davranışları önlenebilir.

Şiddeti kutsayan değer yargıları ile yetişmiş bir neslin anlayış ve davranışlarını değiştirmek elbette kolay değildir. Ancak imkânsız olduğu düşünülmemeli, umutsuzluğa kapılmadan eğitimciler ve anne babalar tarafından gereken çabalar gösterilmelidir.

Bu kitapta, çocukların sevgi ve güven ortamında sağlıklı bireyler olarak yetişmesini sağlamak amacıyla, anne babalar ve çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerle, öğretmen ve yöneticilere verilen eğitimlerin, sonuçları paylaşılmıştır. Kitabın dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak görülebileceği gibi, anne-baba ya da öğretmen davranışlarının değişmesi uzun bir süreçtir. Bunun için önce tutumlarının değişmesi ve bu değişimin zaman içinde davranışlarına yansımaları beklenir. Sonrasında bu değişimin çocukların davranışlarına yansımaları beklenmiştir.

Kitabın birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerinde, şiddetin mevcut durumu, türleri, nedenleri, zararlı etkileri ve önlenmesi ile ilgili araştırmalara ayrıntılı olarak yer verilmektedir. Dördüncü Bölümde okullarda şiddeti önleyerek güvenli bir eğitim ortamı oluşturulmasını sağlamak amacı ile Yazar tarafından geliştirilen “Şiddetsiz Eğitim Modeli” sunulmaktadır. Adı geçen uygulamanın Türkiye’de ve bilindiği kadar Dünya’da örneğine rastlanmamıştır.

İlk uygulaması 2007 yılında yazarın doktora tezinden yola çıkılarak yürütülen çalışma, her yıl geliştirilerek farklı il ve ilçelerde birer yıl süre ile başarılı bir şekilde yürütülmüş ve sonuçları değer-

4 Mertoğlu, M. (2012) Aile içinde şiddet uygulayan Erkeklerin mağduriyetleri. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi*. Cilt, 8, sayı 97-98 s,50-80.İSSN:1304-79-73.(ULAKBİM)

lendirilmiştir. Sunulan modelin hemen her okulda belirli aralıklarla uygulanmasının aile, okul ve nihayet toplumda şiddeti önlemeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Aslında anne babaların çocuklarını sağlıklı bir şekilde yetiştirmeleri için doğumdan önce eğitilmeleri gerekir. Ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda okul çağındaki çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri üzerinden şiddetsiz, sevgi ve güven ortamını sağlayacak önlemler almak okul-veli işbirliği ile mümkün olabilir.

Okulda, çocuğa yönelik şiddet, çocuğun, fiziksel, ruhsal ya da bilişsel sağlığına zarar veren ve gelişimlerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlarla karşı karşıya bırakılmasıdır. Şiddet davranışları, öğretmenden öğrenciye olabildiği gibi, öğrencilerden öğretmenlere ya da öğrenciler arasında görülebilmektedir. Türü ve yönü ne olursa olsun okuldaki şiddet davranışları çocuğun kişisel ve ruhsal gelişimi yanında, akademik başarılarını ve okul atmosferini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Tüm bu nedenlerle okuldaki şiddetin önlenmesi önemli bir konudur. Ancak daha önemlisi şiddetin nasıl önleneceğidir. Bu kitapta şiddetin önlenmesi amacı ile yazar tarafından yürütülen doktora tezinden türetilmiş, 2009 yılından 2019 yılına kadar her yıl farklı il ve ilçelerde geliştirilerek uygulanmış ve sonuçları değerlendirmiş araştırmaya ve uygulama çalışmaları yer almaktadır.

Özellikle 6, 7 ve 8. Sınıflarda okuyan öğrencilerin sevgi, güven ve şiddetsiz bir ortamda yetişmelerini sağlamak amacı ile öğretmenler ve velilerin eğitimini içeren bir çalışmadır. Kontrol grupları ile kurgulanmış deneysel çalışmalar birer yıl süre ile yürütülmüş ve sonuçları değerlendirilmiştir. Yazar tarafından geliştirilen araştırma projesi, İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER-Şiddeti Araştırma ve Önleme Seksiyonu ile uygulamanın yapıldığı İl, İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve okul müdürleri tarafından desteklenmiştir. **Bu çalışmaların sonucunda, öğretmenlerin okuldaki tutumlarının olumlu yönde değiştiği, okuldaki şiddet algısının ve disipline**

konu olan şiddet olaylarının azaldığı, öğrencilerin akademik başarılarının arttığı görülmüştür.

Okullarda şiddetin önlenmesi amacı ile yürütülen özgün modelin İstanbul, Ankara ve İzmir uygulamaları paylaşılmıştır. Şiddetin önlenmesi amacı ile yürütülen örnek çalışmaların ihtiyaç duyulan okullarda, okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrenci velilerine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmaların yürütülmesinde önemli katkılar sağlayan İstanbul Kültür Üniversitesi CEHAMER Müdürü Prof.Dr. Dr.h. c. mult. Bahri ÖZTÜRK (Dr.h. c. Justus – Liebig Uni. Germany - Dr.h. c. Miskolc Egyetem Uni. Hungary)'e, İstanbul Kültür Üniversitesi Rektörleri Prof.Dr. Dursun KOÇER ve Prof.Dr. Erhan GÜZEL'e, Projenin Ankara İlindeki uygulamasına destek veren Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Eski Genel Genel Müdürü Ömer BALIBEY'e uygulamaların yapıldığı İl ve İlçelerdeki Milli Eğitim Müdürleri, şube müdürleri, okul müdürleri, özel bürodaki görevliler, öğretmenler, öğrenci velileri ve öğrencilere teşekkürü borç bilirim. Projenin ilk uygulamasından itibaren Öğretim yılı boyunca öğretmen, yönetici, öğrenci velileri ve öğrencilere eğitim veren, projelerin başarıya ulaşmasında önemli rol oynayan, çok değerli öğretim üyeleri; Prof. Dr. Ayla OKTAY, Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN, Prof. Dr. Ali İlker GÜMÜŞELİ, Prof. Dr. Tülay BOZKURT, Prof. Dr. Özge HACİFAZLIOĞLU, Prof. Dr. Nazlı BAYDAR, Prof. Dr. Hakan Cudi KAYNAK, Prof. Dr. Gültekin ÇAKMAKCI, Doç. Dr. Hasan YILMAZ, Doç. Dr. Feyza DOYRAN, Doç. Dr. Zelha TUNÇ, Dr. Öğretim Üyesi Aysun TURPOĞLU, Nörolog Dr. Bülent MADİ, Uzman Zafer ERKOÇ, Uzman Mehmet ARTTIRAN, Uzman Refika YAZGAÇ, Uzman Elgiz HENDEN ve önceliği bize vererek bütün projelerde görev alan Dr. Öğretim Üyesi Oktay AYDIN, David BİCKFORD ve ekibi ile Ayfer Akşehirli BİCKFORD öğretmenler, yöneticiler ve ebeveynler sizlere teşekkürlerini her fırsatta iletiler. Destekleriniz çok kıymetliydi, yürekte teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... v

1. BÖLÜM

OKULDA ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

Sosyal Medya Üzerinden Şiddet-Siber Zorbalık	4
Okullarda Akran Zorbalığı	6
Öğrencilerin Öğretmenlere Uyguladığı Şiddet	8
Öğrencilerin Öğretmenlere Yönelik Şiddet Davranışlarını Azaltmak İçin Neler Yapılabilir?.....	12
Öğretmenlerin Öğrencilere Uyguladığı Şiddet Davranışları.....	13
Türkiye ve Dünya Okullarında Şiddet	17
Okullarda Şiddetin Mevcut Durumunu Tesbite Yönelik Çalışmalar	17
Okullarda Şiddetin Nedenleri ve Etkilerine Yönelik Yapılan Çalışmalar	21
Soyaçekim ve Şiddet Davranışları Arasındaki İlişkiler	22

2. BÖLÜM

OKUL ŞİDDETİNİN NEDENLERİ

Ergenlik Dönemi Gelişim Özelliklerinin Şiddet Davranışlarına Etkisi	26
Aile İçindeki Şiddetin Okul Şiddetine Etkisi	28
Aile İçi Şiddetin Etkileri	29
Ergenlik Döneminde Anne, Baba ve Eğitimcilerin Sorumlulukları... 31	
Ergenlik Döneminde Hormonların Şiddet Davranışlarına Etkisi	34
Haksız ve Adaletsiz Davranışlarla Karşılaşmak ve Şiddet.....	35
Yalnızlık, Utanma, Reddedilme ve Bazı Kayıpların Şiddet Davranışları ile İlişkileri	35
Okul Atmosferinin (Okul İklimi) Öğrencilerin Şiddet Davranışlarına Etkisi	36
Kitle İletişim Araçlarının Okul Şiddeti Üzerindeki Etkileri	38

3. BÖLÜM

OKUL ŞİDDETİNİN ÖNLENMESİ

Okullarda Şiddeti Kontrol Altına Alma ve Önlemeye Yönelik Araştırma ve Uygulamalar	39
Okul Şiddetinin Önlenmesinde Ödül ve Ceza	42
Şiddetinin Önlenmesinde Kuralların ve Sorumluluk Kazandırmanın Önemi	45
Okul Şiddetinin Önlenmesinde Sınıf Yönetimi ve Etkili İletişim Becerilerinin Önemi	46
Şiddetin Önlenmesinde Tutum Değişiminin Önemi	49
Şiddetin Önlenmesi İçin Sevgi ve Güven Duygusunun Yeniden Yapılandırılması.....	50
Öfke, Şiddet ve Saldırganlık İçermeyen Örneklerin Çoğaltılması.....	52
Sosyal ve Kültürel Etkinliklerin Şiddetin Önlenmesindeki Rolü.....	53
Okul Şiddetinin Önlenmesinde Sportif Faaliyetlerin Önemi.....	54
Şiddetin Önlenmesinde Uygulanabilecek Eğitim Programları.....	55
Öfke Kontrolü Eğitim Programları ile Şiddetin Önlenmesi.....	55
Öfke Kontrolü Eğitim Programları Uygulanarak Yapılan Bazı Araştırma Sonuçları.....	56
Empati Eğitiminin Şiddetin Önlenmesindeki Rolü	59
Şiddet ve Saldırganlığın Önlenmesinde Atılganlık Eğitimi.....	60
Şiddetsiz İletişim Becerileri Eğitimi	62
Şiddetin Önlenmesinde Kişiler Arası Sorun Çözme Eğitimleri ...	63
Şiddetin Önlenmesinde Çatışma ve Kriz Yönetimi Eğitimleri	65
Şiddetin Önlenmesinde Yaratıcı Drama Eğitimi	67
Okullarda Şiddeti Önlemeye Yönelik Yasal Düzenlemeler	69
İlköğretim Okullarında Disiplin ile ilgili Yasal Düzenlemeler	71

4. BÖLÜM

OKUL ŞİDDETİNİN ÖNLENMESİNDE ÖZGÜN BİR MODEL: ŞİDDETSİZ İLETİŞİM EĞİTİMİ

1. Uygulama	
İlköğretim Okullarında Öğretmen ve Yöneticilere Verilecek Eğitim ve Süpervizyon Desteğinin Okul Şiddetine Etkisi- İSTANBUL Uygulaması.....	77
2. Uygulama	
Okullarda Şiddetin Önlenerek, Akademik Başarının Arttırılması ve Öğrenci Devamsızlığının Azaltılması –İzmir Örneği	109
3. Uygulama	
Okullarda Şiddetin Önlenerek, Akademik Başarının Arttırılması ve Öğrenci Devamsızlığının Azaltılması-Ankara-Pursaklar Örneği.....	114
Son Söz.....	129
Kaynaklar.....	131

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Örneklem Grubunu Oluşturan Çalışma ve Kontrol Grubu İlköğretim Okullarının Bazı Özelliklerine Göre Dağılımı....	79
Tablo 2. Örneklemin Demografik Özellikleri.....	87
Tablo 3. Öğrenci Grubu Demografik Özellikleri	88
Tablo 4. Öğretmen Şiddet Algısı Sonuçlarının Okullara Göre Dağılımı	89
Tablo 5. Öğretmen Tutum Ölçeği Değerleri	90
Tablo 6. Eğitim Sonrası Değerlendirmelere Göre Öğretmenlerin Şiddet Algısı	91
Tablo 7. Öğrencilerin Okul ile İlgili Şiddet Algıları.....	92
Tablo 8. Öğrencilerin Şiddet Algılarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	93
Tablo 9. Öğretmen Eğitimi Memnuniyet Anketi Değerleri.....	93

Tablo 10. Öğretmen Bilgi Testi Değerleri.....	95
Tablo 11. Öğretmen Eğitimi Memnuniyet Anketi Değerleri.....	95

1. BÖLÜM

OKULDA ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

Okulda çocuğa yönelik şiddet davranışları fiziksel, duygusal, cinsel ya da ekonomik içerikli olabilir.

Fiziksel şiddet, ebeveyn ya da çocuğun bakımı ve eğitiminden sorumlu kişilerin, kaza harici nedenlerle, çocuğa zarar vermesidir.¹

Okulda fiziksel şiddet, öğretmen ve yöneticilerin öğrencileri elle ya da bir araçla dövme, tekmeleme, kafasını duvara çarpma, saçını çekme, ya da herhangi bir şekilde sağlığını tehlikeye sokacak şekilde zarar verme olarak görülebilmektedir.

Öğretmenler tarafından uygulanan şiddet davranışları, öğrencilere önemli ölçüde zarar veren, hiçbir yasal, akademik ve etik amaç taşımayan ve güç farklılığından kaynaklanan bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır.² Benzer durumlar öğrencilerin birbirlerine uyguladığı fiziksel şiddet davranışlarında da sözkonusu olabilir.

Bir yetişkin ya da yaşça büyük biri tarafından küçüğe yönelik aşağılayıcı, küçük düşürücü ve çocuğun kendine güvenini zedeleyici tutum ve davranışlar ise, *duygusal şiddet* olarak açıklanmaktadır.³

---

1 McEvoy, (2005) Teachers who bully students: patterns and policy implications persistently safe schools, the national conference of the hamilton fish institute on school and community violence, Wittenberg University, Ohio pp.141.

2 Kağıtçıbaşı, Ç. (2007) İnsan ve insanlar, s.117-130, Evrim Yayınevi. İstanbul.

3 Boivin, M., Hymel, Hodges, S., EVE, (2001) Toward a process view of peer ejection and harassment in: juvenon j. grahams, pp.265-289, Guilford Press, New York.

Rencide eden sözler söyleme, suçlama, tehdit etme, lakap takma, günah keçisi yapma, hakaret etme ya da sınıfta yok sayma, ilgilenmeme, olumsuz özelliklere sahip olan kişilere benzetme duygusal şiddet davranışlarına örnek verilebilir. Çocuğun ihtiyacı olan sevgi ve güven ortamının yaratılmaması da aynı şekilde duygusal şiddet içinde değerlendirilmelidir.

Çocuğun okulda diğer çocuklara uygulanan şiddete tanıklık etmesi ya da evde babanın anneye ve diğer kardeşlerine uyguladığı şiddete tanıklık etmesi de duygusal şiddet kapsamındadır. Hatta şiddete tanıklık etmek durumu, çocuğun kendisine yönelik şiddet tehditi algısını da içerdiğinden, duygusal şiddet çok daha yoğun yaşanabilmektedir. Ayrıca şiddetin tüm çeşitlerinde (fiziksel, bilişsel, ekonomik) duygusal şiddetin eşlik ettiğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır.⁴

Çocuklara yönelik şiddet 20.yy ortalarından bu yana giderek daha fazla, çocukların temel insan haklarının, özellikle fiziksel, psikolojik, güvenlik ve esenlik haklarının ihlali olarak görülmektedir. Buna paralel olarak, şiddetin köklerini anlama, meydana geldiğinde şiddeti azaltacak, mümkünse önleyecek yapıcı yollar bulma konusunda kaygılar artmaktadır.⁵

Sınıf ortamında öğretme-öğrenme sürecini engelleyen davranışlar olarak tanımlanabilen “istenmeyen davranışlar”, sınıf içi iletişimi olumsuz yönde etkilerken, bu davranışlara karşı öğretmenlerin sergiledikleri olumsuz yaklaşımlar, sınıf ortamını daha da karmaşık hale getirebilmektedir. Öğretmenlerin iletişim becerileri ve problem çözme becerileri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki 0.60 düzeyin-

4 Hurt, H., Malmud, E., Brodsky, N.L. (2001) Exposure to violence: Psychological and academic correlates in child witnesses, *Archives of Pediatrics Adolescent Medicine*, Vol. 155-12, pp.1351-1356, pp.332-9.

5 Çayırdağ, N. (2006) İlköğretim 7 ve 8.sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul.

de anlamlı ilişki, sınıf içinde öğretmenin sahip olması gereken iletişim becerilerinin ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.⁶

Sağlıklı iletişimde öğretmenin öğrencileri ile empati kurması, etkin bir şekilde dinlemesi önemli bir husustur. Etkin dinlemenin olabilmesi için öğretmenin alan bilgisi yanında pedagojik formasyona da sahip olması gerekir. Etkin dinleme, öğrencilerin sorunlarıyla başa çıkabilmelerine ve onları çözmelerine yardım eder. Ayrıca öğrenci ile öğretmen arasında daha yakın ve anlamlı ilişki kurulmasında etkili olur.

Öğretmenin öğrencilerine gözdağı vermesi, yargılaması ve suçlaması ise, iletişim engellerinden bazılarıdır. Bu yöndeki iletişim, sorunları çözmek yerine olumsuz davranışları, şiddeti ve düşmanca duyguları arttırabilir.

Okulda yürütülen etkinliklerde, öğrencilere söz hakkı tanımak, alınan kararlara etkin katılımlarını sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak, şiddet ortamını azaltabilir.⁷

MEB Okulöncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, öğrencilerin okulda uymaları gereken kuralları ve uymamaları halinde hangi yaptırımların uygulanacağını belirlemiştir. Ayrıca şiddet içeren olay ve davranışlar da tanımlanmıştır. Söz konusu kuralların öğrenciler ve velileri tarafından önceden bilinmesi, şiddetsiz bir iletişim ortamının oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

Yapılan araştırmalar, okullarda yaşanan şiddet olaylarının çok yönlü olduğunu göstermektedir;

- Sosyal medya üzerinden şiddet-siber zorbalık
- Öğrencilerin birbirlerine uyguladığı şiddet (akran zorbalığı)

6 Dağlar, M. S. (2004) 11-15 Yaş arası çocuk suçlularda aile içi şiddet ve davranış problemlerinin suçta tekrar ile ilişkisi, Doktora Tezi, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.

7 Özcebe, H., Üner, S., Çetik, H. (2004) Adölesanlarda şiddet davranışları, Okullarda Şiddet Sempozyumu, Bildiri Özeti, s.27.

- Öğrencilerin öğretmen ve yöneticilere uyguladığı şiddet
- Öğretmen ve yöneticilerle, okuldaki diğer personelin öğrencilere uyguladığı şiddet,
- Okulun eşya ve araçlarına yönelik şiddet (Vandalizm) .

Sosyal Medya Üzerinden Şiddet-Siber Zorbalık

Belsey (2006), siber zorbalığı “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine zarar vermek için tasarlanan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranış içeren zorbalık türü” olarak tanımlamıştır.⁸ Siber zorbalıkta saldırgan ile kurban arasında kişisel bir temas bulunmamasına rağmen, saldırıya uğrayan kişi psikolojik zarar görmektedir. Zorbalığa maruz kalan gençlerde depresyon, düşük benlik saygısı, korku, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç v.b. gibi duygular yoğun olarak görülmektedir.⁹

Sosyal medya hesapları incelendiğinde, yetişkinlerin yanında çocukların da birbirlerine hakaret, küfür ve tehdit içerikli sözler sarf ettiği görülür. Özellikle bazı olaylarla ilgili yorumlar incelendiğinde, şiddet içerikli hakaret ve tehdit ifadelerinin yer alması düşündürücüdür.

Sosyal medya hesaplarından yapılan hakaret, tehdit ve küfretme davranışlarının, günlük yaşam içindekinden daha çok olmasının nedenleri:

- **Yüz Yüze Olmamanın Verdiği Cesaret**

Özellikle Türk toplumunda erkekler açısından bakıldığında küfür, hakaret ve tehdidi kabul edememe ve bunun karşılığının verilmesi gerektiğine ilişkin inanç, bu tür olayların yaralama ve öldürme

8 Belsey, B. (2006) Cyberbullying: An emerging threat to the always on generation. (10.10.2006) <http://www.cyberbullying.ca>.

9 Hinduja, S. ve Patchin, J. W. (2005). Research summary: Cyberbullying victimization. Preliminary findings from an online survey of Internet-using adolescents. (<http://cyberbullying.us>).

ile sonuçlanmasına neden olabilir. Oysa sosyal medya üzerinden yapıldığında, kilometrelerce uzaktan gelecek bir tehdidin olmayacağı düşünülür. Bu nedenle hakaret ya da tehdide maruz kalan kişi, aynı üslupla ya da misli ile cevap vermekte bir sakınca görmez.¹⁰

- **Sosyal Medya Hesaplarında Bazı Kişilerin Gerçek Kimliklerini Saklamaları**
- **Sosyal Medya Hesaplarından Yapılan Hakaret ve Tehdidin Suç Olduğunun Bilinmemesi**

Öğrenci velileri, öğretmen ve yöneticiler, sosyal medya üzerinden yapılan hakaret, tehdit ve şiddet içerikli ifadelerin hem disiplin hem de adli yönden suç teşkil ettiği konusunda çocukları bilgilendirmelidir. Türk Ceza Kanununun 125. Maddesinde hakaret suçu, “Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat edilmesi veya sövmek suretiyle bir kimşenin onur, şeref ve saygınlığına saldırılması”, olarak tanımlanmıştır. Türk Ceza Kanunu’nun 125/2 maddesi, “Fiilin, mağduru muhatap alan, sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiple işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.” demek suretiyle, hakaret suçunu, sosyal medya hesaplarından işlenmesi ile aynı tutmuştur.

Bilgisayar ya da cep telefonu kullanan kişilerin sosyal medya hesapları üzerinden soruşturmaya konu olan hakaret ve tehdit suçlarının işlenmesi halinde IP numaraları üzerinden kullanıcıya ulaşarak gerekli işlemin yapıldığı konusunda çocuklar bilgilendirilmelidir.

Özellikle ergenlik döneminde eğlence olarak başlayan zorba davranışlar, siber zorbalığın mağduru olan gençleri çok zor durumda bırakabilir. Sosyal olarak dışlanma, aşağılanma ve küçük düşürülme, ergenlerin katlanamayacağı duygulardır. Siber zorbalığa maruz kaldığı için ruh sağlığı bozulan, psikolojik ya da psikiyatrik destek alan, okulu terkeden, canına kıyan örnekler de görülebilmektedir.

10 Mertoğlu, M. (2018). Aile okul, işyeri, cezaevleri ve yaşamın diğer alanlarında öfke kontrolü. Pegem Akademi Yayınları. Ankara